

M. 12099.

Landskap: Skåne

Upptecknat av: Börje Hansson

Härad: Ingelstad

Adress: Västmanasp. 17. Stockholm Va.

Socken: Löderup

Berättat av: Matts Nilsson

Uppteckningsår: 1949

Född år 1860 i Löderup

Meddelaren är född i Hagestad på nr 50, vilken gård hon köpte år 1890. Hon och hennes man var lantbrukare i Hagestad.

Hon gifte sig 1892. Hustrun var från Örum i Hörup. Hon bor nu i en villa på gårdens ägor och har överlämnat lantbruket till en son.

Uppgifterna bli i enstaka fall svävande och det kan vara värt att få från exakta besked. I stort sett dock en minnesgod och tillförlitlig meddelare.

ACC. N:R M. 12099:1

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

1860-1900. Omkring 1860 förekom det hästtröskverk, s.k. saxverk, som inköptes i stan och ev. tillverkats i Kalmar. Jag köpte ett sådant verk begagnat år 1890 för 35.10 och tröskade två års grödor med det. Far fick saxtröskverk 1860, samma år jag föddes. Tufftröskverk från Tyskland kommo 1885 - 90.

Trösktröska år 1898. Det var vanligen flera om en tröska.

Tröskningen drevs med ånglokomobil.

Trösklejel användes dock under hela tiden för långhalmens skull.

Man började tröska råg till långhalm 3 veckor eller 1 månad före jul.

Man började tröskningen med verket först ganska sent på hösten. Först skulle potatisen drivas upp, marken drivas och vintersäden sås. Man tröskade 2 - 3 dar. Sedan skulle det tröskade rensas genom att det kastades med skovel. Allteftersom säden blev färdigtröskad kördes ett lass in till stan.

Trösklejet togs 6 - 7 säckar på en s.k. sluffavagn /1860-tal/.

Säden lades helt enkelt upp på loggolvet.

Trösklejet år jag var 10 - 12 år /1870 - 72/ fick far en fjädervagn.

Trösklejet tidigare hade jag varit med om att köra säd i sluffavagn till Svenstorp. Det behövdes 8 - 8 personer, när man tröskade med vandring. Pågarna fick stanna hemma från skolan och köra vandringen.

Trösklejet brukade ha havre, råg och vete färdigtröskat till jul. Kornet däremot fick ligga till efter jul. En av mina sysslor som pojke var att rida med häst i golvet och få kornhalm väl packad. En anledning till att man kunde vänta längre med kornet var, att råttorna inte gick på det så lätt. Det blev tröskat strax efter jul.

1880- o. 90-tal.

Tröskbruket var i allmänhet i ett dåligt tillstånd på 1880-talet. Jorden var utsugen av mäglingen, gödseln blev dålig, när kreaturen fick så mycket halm att äta. Konstgödsel användes ej före 1890. Den kom i farten först 1894 i samband med sockerbetorna, genom direkt påverkan från sockerbruket. Endast hästar och svin fingo i någon utsträckning spannmål som foder.

Man fick viss ljusning inbureau uppköpsmejerierna, som uppstodo på flera platser häromkring: Borrbj, Sandby, Hagesta. När man därigenom kunde få jämn avsättning för mjölken,

ACC. N:R M. 12099:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Började man också fodra med spannmål och fick sålunda även bättre gödsel. Det var lantbrukaren Lars Persson, som byggde uppköpsmejeriet i Hagesta och därpå arrenderade ut det till en dansk, som hette Wich /?/. Lars Persson var en mycket klok hushållare, som alltid snokade reda på vad som lönade sig bäst och var före de andra. Han var rik och kunde ha ansetts för en hyvens man, om han inte hade varit så snål mot sitt tjänsteolk. Bl.a. lånade han också ut pengar till en ryttare, som anlade ett fälttegelbruk under bar himmel/. Uppköpsmejeriet varade några år in på 1890-talet. Men så tyckte önderna, att det var sprittande galet, att mejeristens svin skulle sörpla upp deras mjölk och att han skulle ta förtjänsten. Så grundade vi Löderups andelsmejeri 1896, byggt vid Löderups station, vilken i sin tur hade tillkommit 1894. Genom mejerihanteringen har i symmetri svinproduktionen svällt ut och blivit en väsentlig del av antbrukets inkomster.

1890-tal. Sockerbruket i Köpingsbro var färdigt 1894. Det talades och skrevs mycket i samband därmed till förmån för sockerbetsodling. Resultatet av denna propaganda var att bönderna formligen längtade efter att få börja odla sockerbetor. Jag tog aktier för 400 kronor. Första året odlade jag två tunnland sockerbetor. Samtidigt byggde jag boningslängan på gården.

Betorna bortackorderades genast till två kvinnor, för 60 - 65 kr tunnlandet. Jag skaffade bredsåningsmaskin till betorna. Senare radsåningsmaskin.

Stångödsel började egentligen först användas i samband med sockerbetorna. Den levererades direkt av sockerbruket på kredit. Det var det första jag köpte på kredit.

Till sillen och potatisen om frukostarna hade man alltid bräder att äta på. Eljest var det gemensamma fat för t.ex. gröt med gemensamt mjölkfat särskilt.

Jag byggde boningslängan 1894 och vi hade snickare i kosten sade de: Det kan vara lika bra, att få porslinstallrikar. Då fick alla sin tallrik fr.o.m. det tillfället.

1870-tal. Träskyfflarna efterträddes av plåtskyfflar, när jag gick i skolan. Vi köpte sådana hos en smed, som var polack, år 1875. Årdret gjorde man hemma. Det var ju huvudsakligen av trä. Den vanliga plojen i min barndom kallades kärreplog och tillver-

ACC. N:R M. 12099:3

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

des av smeden. Den tog slut, när jag skulle börja plöja /mitten av 1870-talet/ och
rsattes av s.k. svängplog eller nitplog, troligen gjord på gjuteri i Kristianstad.
en köptes hos järnhandlaren i Simrishamn.
illgrepor eller mullskoffor användes också allmänt.
edd. har själv gjort ett årder. Järnbillen köptes i "butikken".

irreploggen hade sitt namn efter att den var försedd med en "kärra" i form av två hjul
ramtill. Till stor del var den gjord av trä. Den byttes ut mot svängplog när jag var
2 - 14 år /1872 - 74/. Svängploggen hade varken kärra eller hjul framtill, varför
uppgåendet måste regleras direkt av plöjaren: ploggen "svängde" kring det motstånd,
om tiltan utövade på billen.
t 1890-talet kom Oliver- och Albionplogar med hjul framtill. Något år lånade jag en
iversalplog från Fridhem i Borrby. Den var försedd med två slags billar men gick
ldeles för tungt i min styva jord.

sträfsorna voro av trä. på 1870-talet.
kring 1860 slog sig två bönder ihop och inköpte en järnringvält.

50-tal. Innan vi hade hästtröskverk hade vi "höstmän", som fick stå och tröska med
lejel, hela vintern ända till mars månad. Efter 1860 var det bara långhalmen, som
tröskades med plejel, strax före jul.

870-tal. Från Hagesta körde man till Simrishamn mest. En del körde till Svenstorp,
är det också fanns spannmålshandel.
körde till S.A. Bengtsson i Simrishamn. Den avyttrade spannmålen bestod i stor ut-
gräckning av havre, som exporterades till England. Vi brukade vänta med att kör a
n till stan till efter vårbruket. Jag minns att det var så när jag var 16-17 år/1876/7/.
n körde sällan till Ystad med spannmål.
r köpte endast litet kaffe och socker i stan. Dessutom köptes där vissa nya redskap
åsom hästvandringsströskverk - redan omkring 1860 - svängplog och bill till årdret.

ACC. N:R M. 12099:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

orit var en nödvändighetsvara, som hämtades från stan.

tidigare, under fars tid, hade de bränt själva.

ffel kallades ett nytt tyg, som köptes. Vanliga kostymtyger kunde köpas i boden i
öderups s:n.

le brukade man låta färga i stan. De for allmänt till färgare Grönwall i Ystad, som
it stampa och färga, så att det blev blått och grant. Vidare fanns det en vadmalsstamp
d Svenstorps mölla.

istgötar gick omkring och sålde tyger, t.ex. "mullskinn" och bomullstyger. Folk var
ock tröga att köpa de senare, eftersom de hade lin själva.

860-70-tal. Före min tid - ant. 1850-talet - var det en man som skulle gå på kalas,
en som måste avstå, eftersom han inte hade några nya skinnkläder, av sämskat lamm-
skinn. Det användes alltså till högtider. På 1860-talet, när jag växte upp, hade män-
en till vardags under höst, vinter och vår kavajrockar av fårskinn med ullen, "ton",
varsittande och vänd inåt. Det var ogarvat, vitt skinn, som blev skört, när det kom
egn på. Mollskinnsbyxor användes mest till vardags. Helgdagsbyxorna voro vita, av
inne. Eljest voro männens helgdagskläder mest av vadmal i min tid.

ldre kvinnor hade omkring 1870 i enstaka fall fortfarande skinnkjortlar. De voro då
å upphällningen. Gubbarna hade när de reste bort långa vadmalsrockar, sydda som
onjour med långa skört och ofta med skinn isatt i livet, med ullen inåt. Självt har
ag gått i vita skinnbyxor, krivi /jacka/ och "knipplingskrage" som liten.

skinnen till vardagskläder lades ned och "alunades". Alun inköptes i Simrishamn. Där-
fter bearbetades skinnen med ett järninstrument av en gammal man, som kom hem på
ården. Han kallades Anders Tidsfördriv.

tt övergångsstadium i fråga om användningen av skinnkläder var, då man "något senare"
ev. början av 1870-talet/ drog mollskinn, s.k. krafttyg, över fårskinnskavajerna för
tt skydda den mot regn.

kring 1870 vävdes regelbundet en räcka - 40 alnar - vadmal om året hemma hos oss.

1870-talet och eventuellt tidigare hade det uppstått karderier. De hade någon som
g upp ullen i Hagesta och sedan lämnade ut den igen färdigkardad. /Tommarps karderier?/
så sätt blev arbetsprocessen i hemmen förenklad. När jag var 12 - 15 år /1872-75/
ertalade mina två äldre bröder far att köpa korderojtyg till kostymer åt dem. Det
ck de, men far tyckte det var onödigt, när de fick en hel räcka vadmal vävd hemma
ssutom. Fr.o.m. den tiden började modesakerna, alltså "köptyger" dominera klädedräk-

ACC. N:R

M. 12099:5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

en. Fortfarande vävdes dock vadmal hemma, t.ex. till sängdynor, "stampedynor", som toppades med fjäder. Vi slutade att väva vadmalstyg till kläder omkring 1875 eller något senare.

fortsättningen vävdes också en hel del hemma av flickorna - mina systrar - inte minst till deras hengift.

trumpor stickades hemma alltfört.

1870- till 1890-tal. Far hade bogselar. Det skrevs mycket om det då /ant. 1870-tal/. Det vanligaste vid den tiden var dock bröstselar. När jag kom hit 1890 köpte jag två par bröstselar av en skomakare för 36 kr paret. Det första bogselarna skaffade jag 1894/95. Det lyckades inte bra i början, ty jag fick hästarna brutna. Först sedan pappan spikats på insidan av selarna kunde vi köra med dem. Det fanns då sadelmakare vid skomakarhusen, som gjorde selar. Tidigare hade skomakaren förfärdigat selar på gården, samtidigt med att han kom och gjorde skor. Vid det köpte alltid bonden själv från garvaren i staden. Vi handlade hos Ehrnbergs i Lönnehamn.

1800-tal senare del. Under 1800-talets senare hälft har ett storslaget nyodlingsarbete försiggått i Löderups socken genom uppodlingen av de s.k. Tuvorna, som förut endast bestod av tuvor och sten. Nu skulle det inte löna sig att odla upp den marken, så dyr för att arbetskraften är.

1870-tal. På fars gård /100 tld/ hade vi 3 par hästar, 2 par oxar, 4 - 5 kor samt ungar och 14 - 15 får och lika många lamm. Hästarna ensamma fodrades under strängt arbete med havre.

Ungarna fick leva uteslutande på halm och hö.

Hästarna var inte bra som dragare under sommaren, när det var varmt. De blev då fort trötta.

Vid svalt väder voro de dock mycket sega.

Ungarna funnos också på gården.

Ungarna hölls för ullens skull. Gäss och lamm konsumerades på gården.

Jag har kört med 2 par oxar. Att så många behövdes berodde på att endast ena oxparet var tillvuxna, d.v.s. 4 - 5 år gamla. Ungoxarna kallades battingar och voro inte så starka. De fick gå först i spannet.

ACC. N:R M. 12099:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

50-tal. Före min tid brukade de bränna "svär" på dyjordar. En husman hade skaffat en järnplog och reste omkring och åtog sig att skära av grästorven /svålen eller lären/ på ängsmarker. Därefter brände man upp detta ytskikt samt besådde jorden. Namnen i fråga kallades Per Svär eller ev. något annat förnamn.

70-tal. Man hade åtta vångar i cirkulation: råg, korn, havre, klöver i två år, korn, havre och träda.

Man brukade 100 tld, inklusive arrendejord. Hagesta n:r 50. Farfar var med när de flyttade ut från byn, 1820/21.

Man odlade raps på ängs- och dyjord och förtjänade mycket på det.

Man slog rapsen på natten, för att den ej skulle dråsa så mycket. Troligen var det huskarna, som hade börjat med den också.

Rapsen såldes för framställning av olja. Vi körde vår till Svenstorp. Den gav dels god moment-inkomst, dels kunde den odlas på jord, som eljest endast nyttjades till betesmark. Efter rapsen kunde man så odla råg. När den var huggen, fick det inte komma regn på den, ty då spräckes skidorna. Därför kördes den in på höstvagnar, som försetts med "kurar" i form av överdrag. På logen red vi sedan över den med tre hästar i stället för ett tröska. Den gången jag var med far till Svenstorp /början av 1870-talet/ betalades man med 35 kr per tunna. Raps odlades redan innan dräneringen blev allmän.

Man sålde eljest praktiskt taget uteslutande säd.

Omkring 100 säckar spannmål kunde avyttras på ett år.

Spannmålssåde kunde någon gång inköpas från Hagestaborg. Vanligen tog man det dock av egen spannmål.

Den inbördes proportionen mellan de odlade sädesslagen varierade litet, alltefter som priserna voro. När rågen var dyr, kunde vi t.ex. så den i två vångar i stället för en. År 1867 var spannmålen mycket dyr. Skräddaren kom till far och ville köpa råg. Den kostade då 28 rdr tunnan. Men far tyckte det var på tok för mycket betalt. När han såg det och ville köpa en tunna till, menade far, att det skulle han få, men nu skulle

ACC. N:R

M. 12099:7

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ntinte behöva betala ett så oskäligt pris. Den andra tunnan fick han för 24 rdr. på Småland var det hungersnöd det året. Far hade varit ett ärende till Karlshamn. Far var en god vän, som köpt sig en kvarn. Förtjänsten hade dock varit mycket dålig, folk uppifrån hade bara velat mala knoppar och dylikt, och det ansåg han sig ej kunna ta något betalt för.

60-70-tal. Jag var på 5 - 6 år gammal - när de första rören kom till gården. Antagligen hade man på en del håll börjat dränera redan i början av 1860-talet. Nyheten om antagligen västerifrån, över Hagestaborg, som då innehades av Severin Sjöstedt. Väneringen stod i sitt flor 1875, då alla skulle lägga ned rör i diken. Till Hagestaborg körde de rör från Ingelstorp med så många par hästar de hade.

30-tal. När far växte upp hade de s.k. gropavallar som hägnad för vångarna och ibland en tvärvallar. Diken förekom ej. På våren brukade far få arbeta med att klappa upp vallarna. Man hade inga mullgrepar utan fick kasta jorden med skyfflar av trä med beag nederst. Genom att vallarna stängde vattnet inne, flöt vintersäden ofta bort. Väneringen började troligen genom tyskarnas föredöme. "Tyskarna" - Hoppenrat och andra - kom hit och arrenderade Hagestaborg på 1840- och 1850-talen. De sådde också klöver och alla andra.

60-tal. I Hagesta by var man förr släkt inbördes i alla gårdar. Senare började man ta gifte längre ifrån.

60-tal. Ullen spanns och kardades hemma. Jag minns, att jag kunde vakna klockan två på natten och då fann stuan full av folk. Då var det kardegille. Man hade budat upp betskvinnor, som skulle hjälpa till. Jämte gårdens egna två pigor var det 10 - 12 stycken. De började arbeta klockan 2 eller 3 på natten. Kardegillet pågick en dag i stöten. Det blev bättre klämpå arbetet, om det var flera som arbetade samtidigt. Många historier berättades vid sådana tillfällen.

Staden färgades i staden.

Man gjorde man hemma, men vävningen avtog i någon mån senare, genom att man köpte färger på vadmalstyger.

Man syddes av skräddare, som kom hem och arbetade.

ACC. N:R

M. 12099: 8

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

brukade komma 3 - 4 stycken på en gång. De stannade en vecka och sydde vadmals-
äder, pälsar, byxor. De betalades kontant liksom skomakarna, som också kom till går-
n och arbetade.

70-tal. Redan när jag var ung fanns det ett par små handelsbodas i Löderups s:n. En
og blev handelsbod. Innehavarinna kallades Lucia.

annan kvinna hade bod mitt ute på slätten - alltså ej i tätbebyggelsen i byarna -
ett gammalt hus.

ssa småhandlare sålde kaffe, socker, soda, såpa....

arbetare Möller ställde upp handel något senare. Han fick två pågar, som flyttade
ll Löderups station och där fortsatte handelsverksamheten, när järnvägen kommit.

ndlarna här hemomkring köpte upp ägg och sålde kaffe.

båda fallen var det kvinnorna, som sålde och köpte.

rsäljning och inköp i stan hade ju mest skötts av männen.

kring 1874 började man dränera. Den nyheten kom antagligen västerifrån, över Hagesta-
rg, som då innehades av Severin Sjöstedt. Alla började ungefär samtidigt med dräne-
ngen.

et var gott om folk i förhållande till nu.

60- 70-tal. Man brukade så ett stycke lin och letade ut bästa hörnan att så det på.
ryteböen hade flera gårdar gemensamt.

et var ett fasligt arbete för kvinnorna på den tiden. De satt uppe om vinterkvällarna
ll klockan 10 och spann.

andra sidan fanns de ju inga betor då /kvinnoarbete/.

rlarna hade inget att göra om kvällarna, medan fruntimren spann. Så långa man tröska-
e med plejel var det dock arbete nog för dem också.

glönare kom och sådde linet på våren.

ir det sen var färdigt, skulle det ryckas upp med rötterna, fraktas hem och rivas.

refter breddes det ut till torkning i tre veckor. Så räfsades det upp och kördes till

rytbon, där det var "ett fasligt liv och leverne." En piga brukade vara avdelad till

et sitta där och bråka linet. Sedan fördes det hem och "skättades". Avfallet därvid

ACC. N:R M. 12099:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ldade det s.k. skattefallslinet, som var den sämsta sorten. Därefter häcklades linet, h avfallet vid den processen kallades blåar. Slutligen hade man silkesliknande lin av sta kvalitet kvar.

skulle linet spinnas, vilket fortgick hela vintern.

det inte var så mycket bevänt med en piga, fick hon spinna skattefall. Andra spunno år, och husmodern spamm det bästa linet.

r linet var spunnet, skulle det kokas för att bli ljust .

t kallades att "korra garn".

mars månad sattes väven eller vävarna - om det fanns töser nog - igång. Sedan, när ren kom, skulle de färdigvävda räckorna ut och blekas. De breddes t.ex. ut på en övervall. Husmödrarna tävlade om att ha så stort antal räckor som möjligt, när de ulle blekas.

någon utsträckning lämnades också lin till "spunne" till någon kvinna i husen /hus- nskvima/. Som lön skulle hon ha spånadsskäppa och spånadssule, d.v.s. litet spannmål h exempelvis en gåsaside. I min barndom fanns det också en särskild kvinna, som spann tråd. Det fortgick till på 1870-talet, då bomullstråden trängde ut lintråden. Vid mma tid kom också bomullsgarnet. I liten skala fortgick linberedningen efter de gamla toderna till 1894, då betorna omöjliggjorde det vidlyftiga kvinnoarbetet i hemmen. bs. att det i stor utsträckning var pigor och husmanskvinnor, som hade sysselsatts d linberedningen./ Jag gifte mig 1892, och min kvinna hade litet hör de första åren.

40-tal. Jungfrur fims ej att få nu. Husmodern måste följaktligen göra allt hushålls- bete. Därför kan man ej ha folk i kosten som förut.

ktaren på min sons gård har nu 7000 kr i årslön. Hans fru gör ingenting på gården utan anställd som lumpsortererska i Löderups stationssamhälle.

komsten på mjölken räcker ej att betala ryktaren.

ängar finns inte heller att få nu. Däremot finns det gifta jordbruksarbetare.

viktig anledning till att man ej har kunnat ha folk i kosten har varit ransoneringar- under sista kriget. Under första världskriget var det vissa svårigheter med socker h kaffe, inte annars. Daglönarna, som då voro i kosten, togo också med sig sockret der den tiden..

ACC. N:R M. 12099:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

60-tal. Far körde till stan kanske en gång i månaden. Vi brukade säga: "Bara bränn-
skutningen blir tom, kör han nog till stan."

et behövdes en hel del sprit, ty folket skulle ha dagligen till frukost och meafon.
1860-talet användes sluffavagn. Vid början av 1870-talet skaffade far fjädervagn.

brev 10/10 1950:

n far använde inte järnlinor till nötkreatursbindesl i stallarna ej heller till tju-
r på markerna utan det var ~~rep~~ /eller tåg/ till djuren på bete både Hästar Oxar, kor
h ungdjur. Hemhästarna i stall var bundna med järnkedjor /grimskaft/ på omkring 1870-
let. Då omkring kom även draglinor av järnkedjor.

g minns far hade en vagn med 4 skaklar som hästarna drog med och då utan styrstång.
g började mitt lantbruk 1890 och då var smäkra järnkedjor i bruk till tjuder, bindsel,
aglinor och andra grövre kedjor till användning vid timmerkörning.

större gårdarna hade troligen sådan något förut.

rrgårdarna vallade /vaktade/ de lösa nötkreaturen ute på bete. o.s.v."